

FRANCMASONERIE, BĂNCI ȘI MIȘCARE NAȚIONALĂ ROMÂNEASCĂ ÎN TRANSILVANIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A VEACULUI AL XIX-LEA

Varga Attila *

Abstract: *The present study is focusing to the connections between the National Movement of Roumanians and the Freemasonry Lodges from Transylvania during the second half of the XIX century. Our goal was to demonstrate that the german language Lodges from this area gave the main suport for the national movemeent of the Romanians, because of the Hungarian and Austrian nationalism in a period of political disputes and national contradictions in the space of Central-Eastern Europe.*

Keywords: Freemasonry, Romanian National movement, politics, Romanian elites, Hungarian Freemasonry elites, german language Lodges

Prezenta analiză se înscrie în contextul mai larg al unor cercetări privind rolul societăților secrete din spațiul transilvan, și nu numai, în mișcarea națională românească din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Am demarat acest gen de investigație în urmă cu mai bine de șase ani de zile, cu ocazia unui stagiu de documentare la Arhiva și Biblioteca Marii Loji Unite a Angliei, „Mamă a Lumii”, din Londra. Acolo, îndrumătorul cercetărilor mele, Sir Martin Cherry, între numeroasele volume de referință pe care mi le-a oferit spre cercetare, mi-a adus în atenție și o cunoscută lucrare a unui deja celebru istoric britanic¹ ce m-a convins în legătură cu faptul că ea deține germenii unei investigații de perspectivă pentru istoriografia românească: rolul francmasoneriei în susținerea mișcărilor naționale din Europa Centrală și de Est, într-o perioadă destul de tulbură care a înregistrat mutații semnificative pe plan social și politic deopotrivă.

Lucrarea istoricului Andreas Önnfors, Directorul Centrului de Studii privind Francmasoneria din cadrul Universității Sheffield din Marea Britanie, a avut menirea de a-mi contura o interogație semnificativă la care am fost în măsură să răspund nu cu mult timp în urmă: cât de profundă s-a dovedit a fi, în realitate, implicarea atelierelor masonice, cu precădere cele din partea de Vest a țării (din Banat, Banatul Sârbesc, Partium, Transilvania și Maramureș) în momentele cheie ale mișcării naționale românești din a doua parte a Epocii Romantice.

Firește, se poate impune o observație vis-à-vis de relevanța unui asemenea câmp de investigație, mai ales în condițiile în care, în intervalul de timp mai sus menționat, Transilvania ca provincie a fost parte componentă a Imperiului Dualist

* Cercetător științific II dr.; Institutul de Istorie „G. Barițiu” Cluj-Napoca; e-mail: atyvarga@yahoo.com

¹ Andreas Önnfors, *Franc-maçonnerie et autres sociétés secrètes reliant les élites éclairées de France, d'Allemagne et du Suède au XVIII siècle*, Stockholm, 1971.

Austro-Ungar, iar lojile masonice care lucrau aici erau strâns conectate la factorii superiori de decizie de la Budapesta.

Aceștia, s-a precizat deja, manifestaseră multă ostilitate față de revendicările naționale ale românilor transilvăneni, în consecință ce anume se mai poate spune nou și surprinzător în legătură cu aportul lojilor masonice în toate aceste demersuri de ordin politic?

Așa cum se știe deja, mișcarea națională românească a reprezentat un lung șir de inițiative și programe pe care elita politică și bisericească, ortodoxă și greco-catolică deopotrivă, le-a conturat pentru a obține drepturile și libertățile fundamentale ale națiunii române în relația cu diverse structuri de putere: în veacul al XVIII-lea Imperiul Habsburgic, în prima jumătate a secolului al XIX-lea guvernul maghiar, iar din a doua parte a epocii chiar Dualismul Austro-Ungar.

Dacă analizăm, în detaliu, realitățile politice ale Transilvaniei din tot acest interval de timp, vom remarca acea opinie general acceptată conform căreia, în acest șir de inițiative și programe menite să îmbunătățească situația națiunii române, rolul central l-au deținut exclusiv elitele politice și bisericești cu alternările de rigoare: până la mijlocul veacului al XIX-lea, respectiv până la momentul 1848, elitele bisericești ortodoxe și greco-catolice au fost cele care s-au afirmat în prima linie a mișcării naționale românești.

Ulterior, după ce s-a conturat Partidul Național Român, în anul 1881, prin unificarea celor două ramuri, Partidul Național Român din Banat și Ungaria cu Partidul Național Român din Transilvania², elitele laice românești s-au impus tot mai mult, contrabalansând influența clericilor pe scena politică. În realitate, după anul 1881, așa cum sublinia și reputatul om politic român Teodor Mihali, în corespondența sa cu mitropolitul ardelean Ioan Meșianu³, Partidul Național Român era singura autoritate care îi putea reprezenta pe români în negocierile cu autoritățile dualiste⁴.

Elementul de noutate al cercetării de față constă în aceea că, pe bază de surse de arhivă⁵, ne-am permis să corectăm, respectiv să completăm acest binom: elite politice – elite bisericești, adăugând o a treia categorie: elitele Ordinului Masonic care au avut o implicare la fel de importantă în mișcarea națională românească ca și primele două categorii, ba chiar mai mult decât atât. Ele s-au și intersectat, la un moment dat, colaborând intens în favoarea cauzei românești.

Convingerea mea este aceea că elitele din toate aceste trei categorii și-au dat mâna în momente importante ale mișcării naționale, reușind, în timp, să devină cei trei mari piloni de sprijin ai națiunii române în perioada dualistă. Potrivit surselor

² Vezi Keith Hitchins, *A Nation Affirmed: the Romanian National Movement in Transylvania, 1860-1914*, Bucharest, Encyclopedic Publishing House, 1999.

³ Ioan Meșianu (n. 9 mai 1828, Zărnești, Brașov – d. 3 februarie 1916, Sibiu) a fost mitropolit al românilor ortodocși din Transilvania și Ungaria în perioada anilor 1899-1916.

⁴ Keith Hitchins, *The Nationality Problem in Hungary: István Tisza and the Roumanian National Party, 1910-1914*, „Journal of Modern History”, 53 (December 1981), p. 619-651.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Jánosrendű Nagypáholy. 1870-1886. XXXIV. Harmonia a három tengeri levélhez. Nagyszében. 1874-1885.*

de arhivă depistate până în prezent, un număr de trei loji masonice au manifestat o implicare semnificativă în favoarea cauzei naționale românești: Loja „Unio” din Cluj⁶, Loja „Harmonia” din Sibiu și Loja „La cele trei coloane” din Brașov⁷. Este vorba despre cele mai influente ateliere din cea de-a doua parte a secolului care, în timp, au jucat un rol fundamental și în istoria provinciei.

Loja „Unio” din Cluj a fost o lojă exclusiv de limbă maghiară care, după anul 1886, a devenit una de referință pentru activitatea masonică din Transilvania, afirmându-se, prin proiectele sale, atât în sfera culturală-politică, cât și în complicatul proces de modernizare a societății⁸.

Lojile din Sibiu și Brașov s-au remarcat în istoria modernă a acestei zone drept cele mai importante ateliere de limbă germană care, pe lângă faptul că au avut în spate puternica tradiție masonică germană, au devenit veritabili poli de putere, fiind, astfel, în măsură să coaguleze în jurul lor elita politică și bisericească a sașilor transilvăneni⁹.

Parcurgând documentele de epocă ale acestor ateliere, am reușit să răspund la trei chestiuni fundamentale: 1. când anume, mai exact, au sprijinit atelierele ardeleno mișcarea națională românească; 2. cum anume și prin ce mijloace au susținut-o propriu-zis; 3. din ce motiv au decis ele să se implice intens în această cauză.

Pe data de 14 aprilie 1884, a avut loc apariția ziarului *Tribuna*, un organ de presă politic fondat de Ioan Slavici, ce a deținut un rol important în viața cultural-politică a Transilvaniei, fiind, în același timp, și un veritabil „vârf de lance” al mișcării naționale românești. Ziarul a militat pentru unitatea politică a românilor, reușind, în epocă, să devină unul dintre cele mai longevive și, în același timp, unul dintre cele mai citite ziare de limbă română.

Acesta a adus în prim-plan o veritabilă avangardă, respectiv nume grele ale elitei politicii și culturii transilvane: George Coșbuc, Ioan Slavici, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga sau Ion Popovici Bănățeanul. Alături de această avangardă cultural-politică românească, a mai existat și o „ariergardă” care a avut, de asemenea, un rol vital în susținerea financiară a cauzei naționale românești. Era vorba despre comercianți, oameni de afaceri cu o situație materială foarte bună, personalități ce manifestau aceeași orientare politică¹⁰ și care au reușit să contribuie la deschiderea unor canale de comunicare cu diverse cercuri influente din țară și din străinătate.

⁶ Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy. 1886-1920. XL.XLI. Unio Páholy (1886-1918)*.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy. 1886-1920. XXX. Három Oszlophoz. Brassó (1886-1917)*.

⁸ Varga Attila, *Elite masonice maghiare. Loja Unio din Cluj (1886-1926)*, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2010, p. 39-68.

⁹ Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy. 1886-1920. XXX. Három Oszlophoz. Brassó. Levezetés. Páholy Jelentések (1886-1917)*.

¹⁰ Vlad Popovici, *Tribunismul (1884-1905)*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 80.

Din mai sus menționata „ariergardă” făceau parte nume de rezonanță, precum dr. Aurel Brote, reputat francmason, care a și deținut gradul de Maestru în Loja „Harmonia” din Sibiu¹¹. Era originar din Rășinari, a studiat, într-o primă fază, la Sibiu la Colegiul „Gheorghe Lazăr”, după care și-a continuat studiile la Academia de Drept din localitate. Ulterior, a pornit spre Viena și Graz pentru a-și putea definitiva pregătirea universitară în economie și drept.

După absolvire a revenit la Sibiu unde va activa în calitate de avocat, iar mai apoi ca economist. În timp a început să publice o serie de articole cu raportare la dimensiunea economică și statistică a provinciei. Proiectul cel mai de suflet pe care l-a promovat, mai ales financiar, s-a dovedit a fi crearea „Tribunei”. A fost unul dintre principalii susținători ai demersurilor lui Ioan Slavici, numărându-se printre cei mai activi membri fondatori ai ziarului sus menționat. Pe data de 14 aprilie, odată cu publicarea primului număr al „Tribunei”, în editorialul intitulat *Către publicul român*, el va fi amintit, alături de ceilalți membri fondatori: Ioan Bechnitz, Ioan Dușoiu, Manole Diamandi, Simeon Mărginean, Ioan Neagoe, George B. Popp, Ioan de Preda, Ionel Cheregi etc.

În viața profană, dr. Aurel Brote s-a distins ca director al uneia dintre cele mai importante bănci ale Transilvaniei – Banca Generală de Asigurări „Transsylvania” din Sibiu. Aceasta a devenit, în timp, un veritabil institut româno-săsesc de asigurare bazat pe principiul solidarității mutuale¹². Primul președinte al „Versicherungsbank”-ului sibian a fost baronul „Freiherr”, respectiv șambelanul regalo-imperial Franz von Mylius, înrudit, prin alianță, cu familia Brukenthal. Vicepreședinți au fost baronul Joseph Bedeus von Scharberg, personalitate importantă în politica, administrația și cultura Transilvaniei, respectiv protopopol Ioan Hanea care a fost și președintele Consiliului de administrație al Băncii „Albina”, profesor, apoi director al Seminarului Andreian.

Din consiliul de conducere al băncii au mai făcut parte Joseph Wächter – dr. în medicină, Daniel Czekelius – inginer superior, Heinrich Schmidt – profesor, Joseph Stoss – comerciant, Wilhelm Bruckner – avocat, Johann von Pechy – avocat, Ioan Brote – proprietar de terenuri, J. P. Kapdebo – bancher, Josef Kovacs – consilier financiar, Iacob Bologna – consilier, Gustav Kapp – magistrat și Daniel Melzer jr. – proprietar de terenuri și case.

¹¹ În matricola Lojii din a doua jumătate a veacului al XIX-lea figurează următoarea componență care și-a asumat conducerea atelierului: dr. Adolf Persz – Maestru Venerabil al Lojii, Wilhelm Krafft – I Supraveghetor, dr. Aurel Brote – II Supraveghetor, Franz Frühbeck – Secretar, Martin Schuster – Orator, Wilhelm Siegerus – Tezaurar, Franz Szalay – Maestru de Ceremonii. Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy. 1886-1920. XXX. Három Oszlophoz. Brassó. Levelezés. Páholy Jelentések. Anyakönyv (1886-1917)*.

¹² Iosif Marin Balog, Marius Eppel, *Institute și societăți de asigurare din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Rolul lor în modernizarea societății*, în vol. *Asociaționism și naționalism cultural în secolele XIX-XX*, coord. Liviu Maior, Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2011, p. 331-340. Vezi și Dumitru Chiselă, *Istoria din Sibiul vechi. Unde se asigurau sibienii de altădată*, „Tribuna”, nr. din data de 30.03.2015.

La finele secolului al XIX-lea, directorul general al Băncii „Transsylvania” a devenit însuși Aurel Brote. Începând cu anul 1886, el a condus „Allgemeine Wechselseitige Versicherungsbank Transsylvania”, avându-i în subordine directă pe Viktor Thiess – contabil, F. Valentini – lichidator, dar și pe ofițerii de asigurări J. Mărginean, A. Sporer, E. Sigerus, E. Verzar, W. Gerger și C. Hemper¹³.

La fel ca și Aurel Brote, un nume la fel de cunoscut din ariergarda care a susținut cauza națională românească a fost renumitul tipograf Wilhelm Krafft, și el francmason celebru, cu grad de Maestru în Loja „Harmonia” din Sibiu¹⁴. Reputatul specialist provenea dintr-o familie în care meșteșugul tipografiei s-a transmis din tată în fiu. Părintele său, Friedrich Wilhelm Krafft, a fost un foarte priceput legător de cărți care, ulterior, după căsătoria cu Charlotte Johanna, a devenit președinte al comunității sighișorene. Wilhelm Krafft a urmat, până la vârsta de 15 ani, gimnaziul din Sighișoara, iar mai apoi, în anul 1848, a început meseria de ucenic tipograf la meșterul Johann Gött din Wehrheim care, în anul 1832, deschisese o tipografie și la Brașov¹⁵.

Din anul 1853 și până în 1858, potrivit obiceiului, Wilhelm Krafft a călătorit la Sibiu, Timișoara, Münster, Schwerin și Berlin, efectuând diverse stagii de specializare în domeniul tipografiei. În septembrie 1858, s-a angajat la tipografia lui Samuel Filtsch din Sibiu, unde a fost numit director comercial un an mai târziu. Pe data de 21 februarie 1860 s-a căsătorit cu Caroline Elisabetha Filtsch împreună cu care a avut un fiu, pe nume Carl Wilhelm Krafft, și trei fiice.

În anul 1868, a preluat tipografia socrului său pe care a redenumit-o *W. Krafft – Buchdruckerei, Buchhandlung, Linieranstalt und Papierdütenfabrik*. Ulterior, el a reușit să o reorganizeze, mutându-i sediul în Reispergasse (actuala str. Avram Iancu) nr. 10. Krafft, între altele, a avut meritul de a fi fondat o secție pentru editarea cărților în limba română, dar și calendarul popular „Amicul poporului” în care se menționa faptul că Editura Krafft deținea cea mai mare colecție de cărți în limba română. El a fost cel care a editat cartea începută de Georg Daniel Teutsch și continuată de fiul acestuia Friedrich, având titlul: *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk*¹⁶.

Pentru editarea primului dicționar de conversație în limba română, Wilhelm Krafft a fost distins cu Ordinul Coroana României¹⁷, distincție pe deplin meritată,

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy. 1886-1920. XXX. Három Oszlophoz. Brassó. Levezés. Páholy Jelentések. Anyakönyv (1886-1917)*.

¹⁵ Vezi Günter von Hochmeister, *Chronik von Hochmeister – Krafft. Siebenbürgisch-sächsische Familien im Wandel der Zeiten. 1664 – 2000*. Vezi și Răzvan Pop, *Wilhelm Johann Krafft* în <http://www.razvanpop.ro/2010/08/23/johann-wilhelm-krafft-10-mari-sibieni/>.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Fiul său, care era și el meșter tipograf și care a devenit în 1883 procuristul firmei, a preluat tipografia în 1903. Prin fuzionarea cu tipografia Josef Drotleff (1839-1929), a devenit cea mai mare editură de limbă germană din Europa de sud-est. A intrat în consiliul directorial al *Hermannstädter Allgemeine Sparkasse* (Casa de economii din Sibiu). Împreună cu directorul acesteia, Carl Wolff, a înființat în 1892 Asociația Raiffeisen. Sfârșitul vieții și l-a petrecut la fiica sa mai mică, Mathilde v.

mai ales în condițiile în care renumitul tipograf a reușit să continue transpunerea în viața culturală a provinciei a acelui spirit de toleranță și deschidere față de celelalte naționalități pe care mediul masonic sibian începuse, de fapt, să-l promoveze, cu mult elan, încă din Veacul Luminilor.

Al treilea personaj din ariergarda masonică, demn să fie amintit în acest context al mișcării naționale românești, a fost Manole Diamandi, Trezorer al Lojii „La trei coloane” din Brașov¹⁸. În viața profană, el era comerciant și filantrop de origine brașoveană. A studiat, mai întâi, în orașul natal, iar mai apoi a început să activeze în comerț, la București, unde era companion la o casă de schimb.

Reîntors în Brașov în anul 1865, el a deschis o casă de comisuni care făcea afaceri de anvergură cu statul român. Manole Diamandi a luat parte la viața publică brașoveană și s-a implicat în problemele românilor din Transilvania și Ungaria. A fost multă vreme membru al Eforiei școalelor centrale române din Brașov, președinte al Camerei de Comerț din Brașov, membru al Sinodului și Congresului Național Bisericesc Ortodox, precum și membru al Comitetului Național-Politic. A fost bun prieten și cu Vasile Goldiș în perioada când acesta activa ca profesor la Brașov¹⁹.

În calitate de filantrop, Manole Diamandi a luat inițiativa a numeroase colecte de bani și obiecte pentru ostașii români căzuți în Războiul de Independență din 1877-1878, precum și a unui fond pentru îmbrăcarea școlărilor români săraci din Brașov. Alături de aceste suporturi financiare, pe care membrii marcanți ai lojilor masonice de limbă germană le-au oferit cauzei românești, un aspect distinct al implicării masoneriei ardelenice în cauza națională românească l-a reprezentat momentul din anul 1890, atunci când s-a înființat Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor²⁰.

Aceasta s-a distins în timp ca o prestigioasă organizație care a desfășurat o bogată activitate culturală și politică pentru întărirea unității politice a românilor din Vechiul Regat și Transilvania deopotrivă. Înființată la inițiativa lui Simion C. Mândrescu, Liga Culturală și-a început activitatea, în mod oficial, din ziua de 24 ianuarie 1891. În același an, Liga a publicat un memorandum prin care făcea cunoscută politica dură a autorităților maghiare îndreptată împotriva românilor din Transilvania. Un an mai târziu, ea s-a alăturat mișcării memorandiste care, așa cum se știe, a avut un ecou puternic atât în Transilvania, cât și mult în afara ei²¹.

Hochmeister. Nepotul său, Gustav Markus, a preluat în anul 1920 filiala sibișoreană a firmei, numită de acum *Markus Druckerei* („Tipografia Markus”), și a mutat-o la Brașov.

¹⁸ Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy. 1886-1920. XXX. Három Oszlophoz. Brassó. Levelezés. Páholy Jelentések. Anyakönyv (1886-1917)*.

¹⁹ Vezi Cornel Diaconovici, *Enciclopedia română ASTRA. Tomul III*, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Krafft, 1904.

²⁰ *Liga Culturală Română. Liga pentru unitatea românilor de pretutindeni, 1890-2010*, București, Edit. Semne, 2010, p. 21-25.

²¹ *Ibidem*.

În preajma Primului Război Mondial, Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor s-a pronunțat pentru intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale, dar și pentru eliberarea Transilvaniei de sub dominația Imperiului Austro-Ungar. Liga a susținut o intensă activitate culturală, organizând numeroase manifestații în acest sens, având și un teatru propriu. Până în anul 1899, ea a publicat revista „Liga Română” pentru ca ulterior, în anul 1914, să-și schimbe titulatura în Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor²².

Așa cum o dovedesc și sursele interne ale Lojii „Unio” din Cluj, Liga Culturală, după tribuniștii de la Sibiu, a reprezentat una dintre cele mai puternice voci care au criticat autoritățile dualiste pentru politica aplicată românilor din Transilvania. Într-o scrisoare trimisă la Marea Lojă Simbolică Maghiară de la Budapesta, pe data de 7 octombrie 1893, Venerabilul Lojii „Unio” din Cluj, un anume Vörös Sándor, „a ținut să accentueze faptul că multe nume marcante din cadrul Ligii Culturale au intrat în Templul Sfânt al lanțului frățesc care se întinde în întreaga lume, căutând sprijin pentru Memorand”²³.

Acesta, așa cum se știe, a reprezentat o petiție semnată de liderii românilor din Transilvania și adresată, în anul 1892, împăratului Franz Joseph însuși. Actul în sine prezenta consecințele instaurării dualismului austro-ungar, dar și principalele revendicări ale românilor transilvăneni, între care se număra recunoașterea drepturilor politice și confesionale.

În cadrul acestei mișcări naționale, în care masoneria și-a avut, indiscutabil, rolul său, un aspect important se impune a fi precizat: *lojile de limbă germană din Transilvania, și nu cele de limbă maghiară* au fost cele care s-au dovedit a fi mai active pe acest plan. Explicația faptului în sine se raportează la contextul politic din acel răstimp. Așa cum se știe, în partea de vest a țării, respectiv în Banat, Partium, Transilvania și Maramureș, funcționau doar loji masonice de limbă germană și maghiară. Loji masonice de limbă română, pe toată durata dualismului austro-ungar, nu au existat în tot acest areal.

Precum aminteam și mai sus, cele mai puternice și mai influente ateliere de limbă germană din spațiul menționat au fost la Sibiu, Brașov, Oravița²⁴ și Reșița²⁵. Dintre acestea, primele două au adoptat *activismul*, adică au susținut intens, prin bani și conexiuni politice, mișcarea națională românească din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, în vreme ce ultimele două, la fel ca și lojile de limbă maghiară, au mers pe linia *pasivismului*. Răspunsul pentru această falie de atitudine a elitelor din francmasoneria transilvană se explică prin aceea că, în a doua

²² *Ibidem*.

²³ Varga Attila, Cornel Kameniczky, *Loja masonică „Unio” din Cluj și Mișcarea Memorandistă*, „Trivium. Revistă de Gândire Simbolică”, Anul IV, nr. 3 (12), iulie-septembrie 2012, p. 426-447.

²⁴ Loja „Glück auf” din Oravița care lucra în Obediența Marii Loji Maghiare de Rit Ioanit de la Budapesta.

²⁵ Loja „Licht und Wahrheit” din Reșița care lucra în Obediența Marii Loji Maghiare de Rit Ioanit de la Budapesta.

jumătate a secolului al XIX-lea, atelierile din Sibiu și Brașov au fost singurele care au păstrat vechea tradiție masonică germană.

După cum se știe, masoneria a intrat în Imperiul Habsburgic în a doua parte a Veacului Luminilor, venind pe filieră prusacă. În acel interval de timp, Prusia s-a afirmat ca putere continentală în paralel cu o decădere a Imperiului Habsburgic, mai ales după războiul de 30 de ani. Sub cupola acestei supremații, modelul prusac de organizare al lojilor masonice s-a impus în multe spații, cu precădere după 1744, atunci când s-a înființat și Marea Lojă Prusacă Independentă²⁶. Modelul masonic prusac s-a impus, inițial, în Boemia, iar de aici s-a extins în tot Imperiul Habsburgic, ajungând până la Viena și, firește, în Transilvania.

Modelul german de organizare al lojilor a avut ecouri puternice în această provincie până în veacul al XIX-lea inclusiv, ca dovadă că atelierile din Sibiu și Brașov au păstrat contacte strânse cu lojile germane, în vreme ce atelierile din Banat au rămas apropiate de cele austriece. Faptul în sine este deosebit de relevant în contextul analizei de față.

În arhiva Lojii „Harmonia” din Sibiu am putut depista copia unei lungi scrisori care a fost trimisă către atelierile din spațiul german. Din cuprinsul acesteia reiese că, pe teritoriul Dublei Monarhii, în cadrul multor ateliere, predomina un puternic sentiment anti-german²⁷.

Această realitate nu este deloc întâmplătoare. Așa cum se știe, în anul 1866, Imperiul Habsburgic a pierdut confruntarea cu Prusia pentru supremația continentală, fiind astfel obligată, prin natura contextului, să devină o putere dunăreană prin alianța cu Ungaria. După războiul din anul 1866, Austria a fost scoasă și din Confederația Germană, ceea ce, pentru marele imperiu, a reprezentat un veritabil dezastru. Cinci ani mai târziu, în anul 1871, după capitularea Franței la Sedan, Prusia a devenit Marele Imperiu German, reușind să-și impună supremația pe plan continental.

După încheierea dualismului austro-ungar, naționalismul german s-a ciocnit adesea cu cel austriac care, până la 1918, a făcut casă bună cu cel maghiar. Acest fapt a avut, inevitabil, repercusiuni și în politica internă a Transilvaniei. Sașii, care până la dualism fuseseră obișnuiți cu un grad mare de autonomie, respectiv cu drepturi politice pe măsură, odată cu noul regim s-au văzut dominați de maghiari. Mai mult decât atât, ei și-au pierdut autonomia anterioară, fiind plasați sub presiunea legilor ce puneau accentul pe un intens proces de maghiarizare.

Într-un atare context, lojile de limbă germană din Transilvania, în care sașii erau preponderenți, nu au putut să nu privească cu simpatie către mișcarea națională românească. Susținând-o pe aceasta, de fapt, luptau indirect împotriva

²⁶ Jean-André Faucher, *Les franc-maçons et le pouvoir. De la révolution à nos jours*, Paris, 2011.

²⁷ Magyar Nemzeti Levéltár – Budapest, *A Szabadkőműves Szervezetek Levéltára. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy. 1886-1920. XXX. Három Oszlophoz. Brassó. Levelezés. Páholy Jelentések. Anyakönyv (1886-1917)*.

maghiarilor despre care susțineau că le-au răpit multe dintre drepturile politice deținute anterior, înainte de sistemul dualist. Altfel spus, susținerea dată cauzei naționale românești de către lojile masonice de limbă germană a fost o formă discretă de protest puternic față de naționalismul maghiar, dar și față de cel austriac deopotrivă.

Această concurență dintre ele s-a resimțit deci, inevitabil, și în relația dintre atelierele masonice, după cum, tot la fel, și-a făcut simțită prezența și la nivelul sistemului bancar. Capitalul austriac și cel german și-au disputat întâietatea inclusiv în Transilvania, cel din urmă înregistrând succese notabile. Banca Generală de Asigurări Transsylvania, a cărei activitate am detaliat-o mai sus, avea în fruntea ei nume consacrate ale Lojii „Harmonia” din Sibiu. Ea a fost, așadar, o bancă cu capital german care, nu o dată, a stat în spatele ziarului „Tribuna”, principalul organ de presă, în limba română, al mișcării naționale românești.

Un fapt nu lipsit de semnificație este și acela că francmasonul Aurel Brote l-a tradus în limba română pe Wolfgang Reiffeisen²⁸, pledând, prin aceasta, pentru modelul bancar german pe care l-a considerat potrivit pentru Transilvania. Este vorba despre cunoscuta lucrare *Însoțirile de credit* care a avut un puternic ecou în mediul academic și financiar-bancar transilvănean, dovadă a influenței pe care gândirea economică a reputatului specialist german a exercitat-o asupra curentului sibian²⁹.

Se poate spune, așadar, că mișcarea națională românească din a doua jumătate a veacului al XIX-lea a dispus de un puternic background bancar și masonic de sorginte germană, însă nu austriac, ci tocmai prusac. În atare condiții, o bună parte a elitei masonice germane din Transilvania, alături de cea bisericească și politică, a reprezentat a treia cale, respectiv al treilea pilon pe care s-au putut consolida conștiința și mișcarea națională a românilor ardeleni din a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

²⁸ Vlad Popovici, *op.cit.*, p. 369.

²⁹ Vasile Dobrescu, *Elita românească în lumea satului transilvan 1867-1918*, Târgu-Mureș, 1996, p. 137-153 apud Vlad Popovici, *Tribunismul (1884-1905)*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 396.